
ÖRDÖG FERENC
AKADÉMIAI DOKTORI ÉRTEKEZÉSE VÉDÉSÉNEK TÉZISEI

TULAJDONNEVEINK GYŰJTÉSE, KIADÁSA ÉS KUTATÁSA

Nagykanizsa, 2010. 42 lap

Opponensek: Hajdú Mihály, Máta Mária, Nyomárkay István

Védés: 2011. ápr. 18.

1. Földrajzi nevek

1.1. Mai földrajzi nevek

Legújabb kori névtani kutatásaink beindulását az 1969-ben megrendezett II. Névtudományi Konferenciától szokás számítani. Magam azonban úgy vélem, a harci kürtöt már 1958-ban megfűjték nyelvészeink, amikor kinyilvánították – elsősorban Deme László –, hogy a közhangulat körülöttünk enyhült, és ismét bátran lehet névtudománnyal foglalkozni. A tennivaló nagyon sok, az élőnyelvi névgyűjtemény nagyon kevés. Sebestyén Árpád csaknem reménytelennek látta, hogy „a ma is szilárd adattengert fel tudnánk mérni”. A két névtudományi konferencia között, 1964-ben szinte váratlanul megjelent a „Zala megye földrajzi” nevei című, 737 lap terjedelmű mű, és Benkő Loránd az 1969. évi II. Névtudományi Konferencián mindjárt ki is jelölte helyét a magyar onomasztikában, amikor azt mondta, hogy „tudománytörténeti jelentőségét talán csak Szabó T. Attila Kalotaszeg helynevei című (1942) munkájának szerepéhez lehet mérni”.

Máig adós vagyok azzal, hogy előadjam, milyen együttállás teremtette meg a fenti mű megjelenését. Zala megye akkori tanácselnök-helyettese, a Pais-tanítvány dr. Hadnagy László magyar–latin szakos tanár volt, aki magyar nyelvészetből doktorált. Régóta dédelgetett terve volt Zala megye földrajzi neveinek közigazgatási támogatással való összegyűjtése. A megyei művelődésügyi osztályvezető-helyettes, Németh József szintén Pais-tanítványnak vallhatta, illetőleg vallhatja magát. Magam pedig 1960-ban doktoráltam a szegedi egyetemen szülőfalum, Gyulaj személyneveiből Nyíri Antal és Rác Endre tanítványaként. Hadnagy László tervének megvalósítását utódjára, Kiss Gyulára, illetőleg Németh Józsefre hagyományozta, ők meg énám, de úgy, hogy Németh József még a nevek helyszíni ellenőrzésében is közreműködött. 1961-ben összeállítottam azt a kérdőívet, amelyet a megye néprajzosainak javaslatával a régészeti leletekre vonatkozó kérdéssel kiegészítve mind a mai napig használunk. A szerencsés együttállásnak harmadik, de nem utolsó tényezője Végh Józsefnek és Papp Lászlónak, az MTA Nyelvtudományi Intézet tudományos főmunkatársainak a bevonása volt, és ezzel 1962-ben mintegy akadémiai szintre emelkedett a program.

A gyűjtést településenként, helyben dolgozó tanáraink, tanítóink és mások bevonásával terveztük és végeztük, munkájukhoz pedig útmutatót szerkesztettünk, és kezükbe adtuk a település 1 : 10 000 méretarányú térképvázlatát, amely tartalmazta a hivatalos (szögletes zárójelben közlendő) dűlőneveket. A járások vezetői megyei utasításra közigazgatási

feladatuknak tekintették mind az adatközlők kiválasztásában való segítséget, mind a település határának a bejárásához szükséges utaztatást. Ez alapvető kíváncsiság volt, mivel a gyűjtés elsődleges célja az élőnyelvi földrajzi nevek megmentése.

A szóbeli (népi) neveknek valamennyi (lexikai, morfológiai, hangtani stb.) változatát le kell jegyezni, ha az egyazon helynév többféle módon is használatos. A járási székhelyeken tartott szakmai tanácskozásainkon a nevek hangtani lejegyzését ún. nagyolt fonetikus módon kértük, azaz úgy írták le őket, ahogy a helybeli születésű parasztemberek ejtik. Mivel a gyűjtést nyelvészek vizsgálják majd át, esetleges szakmai gondjaikat a gyűjtőlapokon jelezzék. Ez megnyugtatta őket. Itt jegyzem meg, Végh Józseffel együtt jól emlékezetünkbe vésztük Bárczi Géza intelmét: megvalósíthatatlan programmal zátonyra lehet futtatni mindenféle tudományos tervet – a mienkét meg különösen.

Kétnyelvű településeinken természetesen felgyűjtöttük a horvát, német neveket is olyan munkatársak közreműködésével, akik beszélnek, vagy legalábbis értik a fenti nyelvek helyi nyelvjárását. Kérdéses esetekben kikértük Hadrovics László és Hutterer Miklós véleményét is. A szlovák nyelvi nevek gyűjtéséhez később Sipos István segédletet is összeállított számunkra.

Kérdőívünknek arra a kérdésre, fűződik-e a névhez valamilyen esemény, történet, dűlőnév-magyarázat, sok értékes és naiv adat gyűlt össze. Néprajzosaink (Andrásfalvy Bertalan, Balassa Iván és mások), amit tudtak, hasznosítottak és hasznosítanak belőlük, de nyelvészeink figyelmét sem kerülték el. Legutóbb például Szabó József szép tanulmányt írt a török hódoltság emlékeinek helynevekben tükröződő maradványaiból. Számos nevet a gazdaság- és ipartörténet becses emlékeként tekinthetünk (*Szurkos parlag, Kalamászos erdő*).

A régészeti leletekre vonatkozó kérdésünkre sok olyan adat érkezett be, amelyeket a „Magyarország régészeti topográfiájá”-nak írói kamatoztatni tudtak. Torma István például azt írja a Magyar Nyelvben megjelent cikkében, hogy mintegy 100 olyan falu helye határozható meg a „Zala megye földrajzi nevei” segítségével, amelyeknek fekvését Csánki Dezső egyáltalán nem vagy csak nagyon hozzávetőlegesen ismerte.

Aki 1964-től 2009-ig, a Győri járás kötetéig figyelemmel kísérte a munkálatokat, tudja, hogy a somogyi kötetel visszanyúltunk a jobbágyfelszabadítást követő birtokrendezési térképekig, valamint a Pesty Frigyes 19. század közepén készült gyűjteményéig. Ezeknek az ún. történeti neveknek a felvételével a kötetek értéke jelentősen megnőtt, a Pesty-féle névanyag is felértékelődött, mert amelyeket tudtuk, azokat a mai nevek segítségével lokalizáltuk. A Tolna megyei gyűjtéshez már megjelent Gaál Attila és Kőhegyi Mihály Pesty-gyűjteménye, amit később a többi megye is követett. Ezeket Hajdú Mihály vette számba azzal a céllal, hogy a még kéziratban levő megyék anyagával együtt közzéteszi.

A zalai kötet megjelenése után Végh József tovább folytatta, és országos méretűvé tette a gyűjtést és kiadást nyugugalomba vonulásáig, 1977-ig. 1977-ben engem bízott meg az intézet e kutatási téma vezetésével, amit 2000 végéig, tehát 23 évig másodállásban láttam el. Az intézeti munka átvétele zökkenőmentes volt, egyrészt mert Végh Józseffel 1962-től valamilyen minőségben részt vettem a munkálatokban, másrészt tudományos szempontból nem volt ok a változtatásra. 1977–2009 között a zalai kötetel együtt tudományos irányító minőségben részt vettem Tolna, Baranya, Veszprém, Komárom megye, Zala megye Keszthelyi járása, Jász-Nagykun-Szolnok megye két járása, Bács-Kiskun és Pest megye egy-egy járása, valamint Győr-Sopron-Moson megye két járása munkálataiban, öt megyében egyedül, a többiben Végh Józseffel, illetőleg Balogh Lajossal. A fenti megyék és

járások köteteinek a lapszáma 8146, a települések száma 1097, a térképezett helyeké pedig 180 058. Mindezekon kívül több megye, illetőleg járás anyaga részben kéziratban, részben még gyűjtőlapokon van.

Kiss Lajos a „Hány földrajzi név használatos nyelvünkben?” című cikkében a megjelent kötetek alapján azt állapította meg, hogy a „külön névvel (vagy több külön névvel) jelölt földrajzi alakulatok (objektumok) összege 600.000 körül jár”. Legalább ennyivel számolhatunk a folyamatban, eleddig még meg nem jelent kötetekben levőkkel, tehát mintegy 1 millió 200 ezerrel.

1.2. Régi földrajzi nevek

1964-től évtizedeken át szinte valamennyi névkutató bekapcsolódott az országos méretűvé vált földrajzinév-gyűjtésbe és -kiadásba, amely 1989-re nemcsak hazai, de nemzetközi megbecsülést is hozott. De egy-egy megye vagy járás mikrotoponimáinak komplex feldolgozására mindmáig senki sem vállalkozott.

1978-ban látott napvilágot Kiss Lajosnak a „Földrajzi nevek etimológiai szótára” című munkája, amely a makrotoponimákra terelte a figyelmemet. A „Személynévizsgálatok Göcsej és Hetés területén” című (1973) munkám során szerzett kutatási tapasztalataimmal fogtam hozzá a FNESz. alapján Zala megye helységneveinek a motivációk és a nyelvi eszközök szerinti vizsgálatához. Ennek legfőbb eredménye, hogy bebizonyítottam, helységneveink igen jelentős többsége, 90%-a nem szláv, hanem magyar eredetű még akkor is, ha a helységnév alapjául szolgáló személynév szláv. Ennek folyományaként elkészült Veszprém, Somogy, Fejér, Komárom, Pest és Győr-Sopron-Moson megye hasonló szempontú vizsgálata Juhász Dezső, Várkonyi Imre, Barabás Irén, Körmendi Géza, Koncz Sándorné és Varga Józsefné munkájaként. Egyik pécsi előadásomban felvettem: ha az egész országra, illetőleg a Kárpát-medencére kiterjesztenénk az ezekhez hasonló vizsgálatokat, meg tudnánk mondani a magyarok adta nevek számát és arányát.

A makrotoponimák kutatásához, illetőleg több ezer adat gyors feltalálásához száz évig nélkülöznünk kellett Csánki Dezső „Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában” című hatalmas művének a helynévmutatóját. Ennek összeállításába Kiss Lajos ösztönzésére fogtam bele, a végeérhetetlennek tűnő munka eredménye 2002-ben jelent meg. Itt nem részletezem sem tartalmát, sem szócikkeinek szerkezeti felépítését, csak azt jegyzem meg, hogy minél előbb kívánatos lenne névtudományi feldolgozása.

2. Személynevek

2.1. A történeti (17–18. századi) személynevek

A mai zalai személynevek gyűjtése és kutatása az 1973-ban megjelent kötetemmel lezárult. Ugyanebben az évben kezembe került Dávid Zoltánnak „A családok nagysága és összetétele a veszprémi püspökség területén 1747–1748” című demográfiai tanulmánya. E nyomon elindulva a Veszprémi Püspöki Levéltárban riasztó mennyiségű nevet találtam, különösen az 1757. és az 1771. évből. A megye kívánalma viszont az volt, hogy valamennyi kéziratot zalai összeírást tegyem közzé, természetesen az ő támogatásukkal.

A forrásként használt „liber status animarum”-ok időnkénti felvételét Pázmány Péter rendelte el az 1625-ben kiadott „Rituálé”-jában, amelyek a generális vizitációk alapjául is szolgálnak. A plébánosok településenként és házanként név szerint, az életkor, a társadalmi helyzet, a felekezet feltüntetése stb. mellett családonként, illetőleg személyenként összeírták a lakosságot, következésképpen párját ritkító forrás állt össze a 18. századból. Tekintettel azonban arra, hogy a nevek és a hozzájuk csatlakoztatott adatok cédulákra jegyzése egy ember számára kivihetetlen – arról nem is szólva, hogy a források Veszprémben vannak –, azt kértem a megyétől, hogy az általam összeállított gyűjtőlapokra helybeli munkatársak bevonásával végezhessen az anyaggyűjtést. A nevek ellenőrzéséhez dr. Peidl Béla címzetes kanonok úr kíséretében, püspöki engedéllyel a forrásokat kötetenként lakóhelyemre szállíthattam, majd ugyanilyen módon vissza. A történelmi Zala megye esperességeiről 1745–1771 között nyolc összeírás készült, 5514 fólió lapon.

A források feldolgozása után öt mutatót (családnevek, keresztnévek, helynevek, szentek és ünnepek mutatója, szó- és tárgymutató) állítottam össze. A nyomdai munkálatokkal együtt 22 évig (1976–1998) tartott e vállalkozás, aminek eredményeként 309 településről 789 összeírásból körülbelül 190–200 ezer név gyűlt össze.

Folyamatban lévő – tehát nem mindig azonos évre vonatkozó – névtani vizsgálódásom kiindulópontja az volt, amit Lőrincze Lajos már 1947-ben a földrajzi nevekre vonatkozóan megfogalmazott: hogy az egyes tájak névkincse miben különbözik egymástól, mekkora az elterjedési köre stb., azt egyelőre nem tudjuk megmondani. Magam ugyan a mai göcseji és hetési személynevek vizsgálatakor csak mérsékeltten vettem figyelembe a névföldrajzi szempontot, de a 309 településre kiterjedő anyag gyűjtésekor világossá vált számomra, hogy nem lenne szerencsés egyes család- és keresztnéveknek, valamint típusaiknak térképen való meg nem jelenítése. Mivel a névkutatót nemcsak a nevek elterjedése érdekli, hanem az egyes nevek előfordulási száma, gyakori vagy ritka volta is, már a fent említett monográfiámban is hangsúlyoztam a névstatistikák fontosságát. Legfőbb vizsgálati eszközömmek tehát a névstatistikát és a névföldrajzot jelöltem meg. E kettő együttes alkalmazásával megrajzolható egy-egy név/névtípus adott időben és adott területen megjelenő szórtsága vagy tömbösödése, illetőleg jelenségnyalábja. Ezeknek a névföldrajzi térképeknek az egymásra helyezése révén várhatóan leolvashatók a tájegység, nagyobb terület különböző jelenségei, melyek összességét onomatodialektológiának nevezem (pl. a pusztai helynevekből alakult családnevek, az apa keresztnévéből *-fi* utótaggal vagy anélkül keletkezettek, az ószövegségi eredetű családnevek stb. egyazon területen való jelentkezése).

2.2. Családnevek

Kutatóterületem legjellemzőbb családnevei a népnévből (*Bosnyák, Cigány, Horvát, Tót* stb.) származók. Ha közülük a két legelterjedtebbet, a 273 településen feltűnő *Horvát*-ot és a csaknem ugyanennyi helyen megjelenő *Tót*-ot egyazon térképre vetítjük, elterjedésüknek nemcsak a helye, hanem még a mértéke is csaknem azonos. A *Német* név 253 településen fordul elő, de nem találkozunk vele a göcseji és a Göcsejhez közel eső falvakban. Nemcsak kutatóterületemnek, de talán az egész Nyugat-Dunántúlnak egyik jellegzetes névtípusa az apanév + *-fi* patronimikonképzős név (*Ádámfi, Katánfi* stb.). A *-fi* szláv nevekhez is hozzájárulhat (*Jelenfi, Martinoffi*). Elterjedésük széles körű, a 309 település csaknem egyharmadában viseli valaki őket. A pusztai keresztnévből alakult családnevek között Zalában 182 településen tűnik fel a *Farkas*.

A családnevek helyesírási kérdéseit vizsgálva a sok-sok változat alapján megállapíthattam, helyesírási vonatkozásban is mozgékonyabbak, mint a köznevek, de ugyanakkor némelyek tovább őrzik a korábbi századok néhány helyesírási gyakorlatát.

Hogy családneveink is felhasználhatók egyes nyelvjárás-történeti, elsősorban hangtani kérdések vizsgálatakor, több adattal igazoltam: *Bedenik* (< *Benedek*), *Fórván* (< *Flórián*), *Zerin* (< *Zrin*) stb.

A több ezer göcseji és hetési ragadványnevet vizsgálva elkülönítettem a motivációkat a nyelvi eszközöktől, és ezt az eljárásomat a családnevek tipologizálásakor is tudom érvényesíteni, sőt amint bemutattam, a helynevek körében is.

Két közleményemben is foglalkoztam a pusztai helynevekből alakult családnevekkel, és megállapítottam, hogy a 18. században leggyakrabban Nyugat-Dunántúlon fordulnak elő (*Adász*, *Buzsák*, *Gulács* stb.), alakulásuk folyományaként pedig átkerültek a helyi érintkezésen alapuló metonimikus nevek közé. Ezek tüzetes vizsgálatához jelentős mértékben fel tudtam használni a Csánki-indexet.

Régóta függőben levő kérdés, hogy társadalmi tagolódás szerint mutatnak-e eltéréseket családneveink.

a) A helynévből *-i* képző nélkül keletkezettek jelentős része – pl. *Baracska*, *Citő* (< hn., Baranya m.) – az alsó néprétegekben, főleg a szolgák között tűnik fel.

b) A leíró nevekről (*Béres*, *Birkás*, *Juhász*, *Kanász*, *Szolga* stb.) ugyanez mondható.

c) Az alsóbb rétegekben a helynév + *-i* képzős nevek (*Szoboszlai*, *Zágrábi*) száma és aránya is magas, akárcsak a felsőbb rétegekben; a motiváció viszont merőben más: az előzőknél a vándorlás, költözködés, az utóbbiaknál pedig a birtokra való utalás. Ezt a kiadásra kész Csánki-családnévindex is bizonyítja.

A Zala megyébe telepített vagy bevándorolt nemzetiségeink az egyházlátogatási jegyzőkönyvek szerint a 18. század közepére egy-két falu kivételével elmagyarosodtak, és csak nevük őrzi egykori nemzeti mivoltukat. – A cigányok nevét az 1745–1771 közötti összeírásokban vizsgáltam meg, és 48-féle névvel találkoztam. Családnevüknek több mint a fele *-i* képzős helynévből keletkezett (*Árvai*, *Bakonyi*, *Csetényi*). 13 családfeje viseli a *Horvát* nevet, és csak három a jellegzetesen cigány *Kolompár* ('üstfoltozó') nevet.

Ha a családneveket és a felekezeti hovatartozást együttesen vizsgáljuk, azt látjuk, hogy az evangélikusok családneve zömében magyar (*Csik*, *Kis*, *Taródi*), csak Zalaszentgróton találunk egy-két német, illetőleg szláv nevűt (*Lajrer*, *Kálovecz*). A reformátusok 67 településen ugyancsak szórványként élnek, főleg Göcsej közepén és a Balaton-felvidéken, valamint a középkorban Somogy megyéhez tartozó Kiskomáromban. Családnevük túlnyomó többsége magyar. Puritánt csak Galsán jeleznek, mindegyikük magyar nevet (*Csapó*, *Horvát*, *Kovács*, *Megyesi*) visel. Ortodox csak elvétve fordul elő, többségük Nagykanizsán; a 11 névből 7 magyar (*Kozma*, *Szántó* stb.), a többi szláv (*Jankovics*, *Panapista* stb.). Az izraelita felekezetűek sem maradtak ki az összeírásból, 1771-ben még találkozunk az egyrészes, ősi zsidó nevekkkel (*Salamon*, *Nátán* stb.), de már egy-két esetben megjelenik a kétrészes név is (*Catharina Abraham* stb.).

2.3. Keresztnevek

A keresztnevek 1771. évi vizsgálatába is mint kiegészítő adatokat bevontam a 18. századi keresztelési anyakönyvekben (Csesztreg 1665–1699, Alsólendva 1685–1699, Nagykanizsa 1690–1699, Keszthely 1697–1699, Kiskomárom ref. 1624–1664) található összes nevet,

továbbá az 1745–1750. évi generális vizitáció alkalmából készült névsorokat, valamint az 1757. évi összeírások neveit.

Az összeírt személyek száma az 1745–50. évi összeírásban 44 236. A leggyakoribb, 1–10. helyen álló férfinév: 1. *János*, 2. *István*, 3. *Ferenc*, 4. *György*, 5. *Mihály*, 6. *József*, 7. *András*, 8. *Márton*, 9. *Pál*, 10. *Péter*. Összesen 18 777 (83%). A leggyakoribb női nevek: 1. *Katalin*, 2. *Erzsébet*, 3. *Éva*, 4. *Judit*, 5. *Anna*, 6. *Ilona*, 7. *Mária*, 8. *Julianna*, 9. *Zsuzsanna*, 10. *Borbála*. Összesen 19 956 (92%). A fenti névsorokban a keresztnévek megterhelését tehát vertikálisan mutatom be, de területi, azaz horizontális elterjedésüket is összeállítottam; a két gyakorisági sorrend között azonban nincs számottevő különbség. Keresztneveink 17–18. századi elszíntelenedését már többen megállapították, de hogy ilyen mérvű, az meglepő, különösen a női nevek esetében. Ennek egyik oka az lehet, hogy az ekkor még igen kis lélekszámú falvainkban mindenütt a divat diktálta a névadást, és a legtöbb személy beletartozott a legdivatosabb nevet viselők közé. Ezek a nevek közvetett kapcsolatba hozhatók az adott nevet viselő szentek egyházi tiszteletével.

a) Nemzetiségi falvainkban sincs lényeges eltérés sem a gyakori, sem a közepesen gyakori nevek között.

b) Az itt nem adatolt közepes elterjedésű ószövetségi nevek (*Dániel*, *Dávid*, *Illés* stb.) nem köthetők egyértelműen a protestánsokhoz, pl. a 17 *Sára* közül is csak három a protestáns.

c) Ritkán fordul elő, jobbára csak Sümegen és Tapolcán, hogy az újszülött azt a nevet kapja, amelyik szent névünnepeén született. Ezek is általában nem a ritka nevek közé tartoznak, egyedül a *Simon* és a *Judás* kivétel, akik Simon-Judás Thaddeus napján születtek, és ikrek lévén a keresztelő pap választotta ketté e nevet.

d) A néhány birtokos nemes neve még nem különül el az alsóbb néprétegek neveitől. Ugyanez mondható az egyháziak nevééről is. A névvel szereplő 49 katolikus pap és a 25 nem katolikus prédikátor többsége is a *János* nevet viseli.

Összefoglalva: a 17. század végétől 1745–1750-ig a középkorban is gyakori neveket viseltek legtöbbször nemzetiségtől, felekezettől, társadalmi helyzettől függetlenül.

A fentebb említett öt legrégebbi, 17. századi anyakönyv neveit vizsgálva némileg módosul a kép. A kiskomáromi református anyakönyvbe nincs egyetlenegy *Mária* sem bejegyezve, de a többiben sincs az első tíz között, kivéve a nagykanizsai matrikulát. Mivel a „Rituálé” szerint tilos volt anyakönyvezni a becézőneveket, csak a kiskomáromi anyakönyvben találkozunk velük (*Bandika*, *Jako*, *Eörsi* stb.). Kettős, hármas keresztnév csak a főnemesek és a főbb tisztviselők körében divatozott.

3. Egyéb nevek

Tisztelettörténeti vizsgálódásaimhoz négy forrást (templom-, mellékoltár- és kápolnatitulusok, céhpatronusok, harangnevek, patikanevek) is feldolgoztam, hogy belőlük a 18. századi keresztnévdívat változásaihoz adalékokhoz jussak.

A templom-, mellékoltár- és kápolnatitulusok vizsgálatában forrásaim a Trianon előtti 4 római katolikus érsekség és 18 püspökség, valamint a 6 görög katolikus püspökség egyházmegyei évkönyvei (schematismusai). Ezekből a forrásokból a 72 királyi vármegyét felölelő 28 egyházmegyében 5466 római katolikus és 2413 görög katolikus templom volt. A kápolnák és a schematismusokba hiányosan felvett mellékoltárok száma pedig

3571, ebből csak 58 a görög katolikus. Mindezeket csak 369-féle címmel nevezték el, tehát feltűnően kevéssel.

A római katolikus templomok többsége (201 db, 22,4%) *Szűz Mária* nevét, illetőleg valamelyik jelzőjét (*Fájdalmas Anya, Magyarok Nagyasszonya* stb.) vagy életének jelentős eseményét (*Angyali Üdvözlés* stb.) viseli. A 2. helyen állnak (527 db, 6%) a *Szent Kereszt*-ről elnevezettek, a 3.-on pedig azok, amelyek *Jézus Krisztus*-ról, illetőleg valamely jelzőjéről vagy földi életének jelentős eseményéről (születése, kereszthalála, mennybemenetele stb.) kapták nevüket. Az első 15 helyen álló titulusok a teljes névanyagnak csaknem háromnegyedét (73%) teszik ki. Közöttük van *Szent Mihály arkangyal* 332 előfordulással, valamint *Nepomuki Szent János* (ugyanennyivel), *Szent Anna* (323), *Szent István király* (301), *Szent Márton püspök* (231), *Szent Katalin* (131) és mások, akiknek nevét mind a 18., mind a későbbi századokban szívesen választották keresztnévként. Ez a tisztelet közepkori helységneveinkben is megnyilvánul. LIPSZKY például 48 *Szent György*-ről, 44 *Szent Márton*-ról, 42 *Szent Miklós*-ról, 34 *Szent Mihály*-ról stb. elnevezett települést adatul.

A kéziratban levő összeállításból meg tudható valamennyi parókia és templom alapítási éve, az anyakönyvezés kezdete, valamint több mint 30 ezer lelkipásztorkodási hely neve. Ez utóbbiak hiányát régóta nélkülözik kutatóink.

A céhpatronusok vizsgálatának forrásául szolgáló, 1975-ben megjelent „Céhkataszter”-ben szereplő céhek többsége a 18. században alakult, következképpen patrónust is e korszak különösen tisztelt szentjei közül választottak (*Szent Mihály arkangyal, Szent Miklós, János evangélista és Keresztelő Szent János, Mária Magdolna* stb.).

Kutatóterületemen 209 harangot jeleztek az 1745–1750-ben készült kánoni jegyzőkönyvekben, de csak 60-nak tudták a nevét. Ebből húsznak a neve megegyezik a templom titulusával, tizet szenteltek *Szűz Mária*, kettőt *Szent Kristóf* nevére (mindkettőt Festetics Kristóf öntette), ugyancsak kettőt *Szent Donát* tiszteletére. Ekkor kezdtek megjelenni az ún. pestispatronusok nevei (*Szent Rozália, Xavéri Szent Ferenc*). A harangnevek a szóbeliségben sem akkor nem éltek, sem ma nem élnek, föltehetően a 18. században is csak méretéről, funkciójáról nevezték őket (nagyharang, kisharang, lélekharang stb.).

Eltűnt patikaneveink vizsgálatának eredményeit csak mérsékelten lehet kamatoztatni a 18. századi névdivatvizsgálatok során. Egyik-másik név (*Szűz Mária, Szent Rozália, Szent Teréz* stb.) is csak adalékul szolgál, a világi nevek pedig (*Arany Szarvas, Sas* stb.) még adalékul sem.

Összefoglalva: mai és történeti személynév-vizsgálataimból, továbbá az egyéb nevek kutatásából látható a komplexitásra törekvés, azaz a motivációnak és a névadás leíró és stíluseszközeinek a következetes elkülönítése, valamint – ahol ez lehetséges és szükséges volt – a funkció, a névszerkezet, a névöröklődés, a névhangulat feltárása, illetőleg egymással való összefüggéseinek a megvilágítása. A névszociológiai szempontot nemcsak a keresztnévek, hanem a családnevek körében is igyekeztem érvényesíteni.

ÖRDÖG FERENC

Theses of the academic doctoral dissertation defended by FERENC ÖRDÖG

The theses of the short dissertation consisting of three main chapters (geographical names, personal names and other names) have been drawn from the author's onomastic researches since 1974, ranging from data collection and publication of sources of different types to methodological

and research studies. The basic approach to name analysis worked out by the author using his several thousands of examples is the following: first he differentiates the motivations of the name-giving processes and the linguistic means of name formations, and then he examines the relations between them. The author's 18th-century sources (demographic registers from Zala County) offer the possibility of socioonomastic research on surnames as well as on Christian names. In his monograph on personal names (in preparation) in the description of the veneration historical background of Christian name-giving practices, several hundreds of data collected from the most relevant sources (e.g. titles of churches, side-altars and chapels; patrons of guilds; names for bells; names for pharmacies) have been taken into account.